

FONTS LITERÀRIES DEL SUBDIALECTE GIRONÍ

Miquel Gros

1. INTRODUCCIÓ

Arran dels articles darrerament apareguts a *Estudis Romànics* (XLVI, 345-357 i XLVII, 333-341), que tan generosa acollida han tingut en l'àmbit dialectològic català, i en què es descriuen una trentena de trets que caracteritzen la varietat gironina de la nostra llengua, presento un tercer article on em proposo demostrar la presència d'aquests trets en la nostra literatura. Amb aquest objectiu s'ha fet un buidatge d'obres d'escriptors gironins prenmatius o, en tot cas, nascuts en el segle XIX, més impermeables, per tant, a la força anivelladora que el codi normatiu necessàriament imposa en tota llengua.

2. FONÈTICA VOCÀLICA

2.1. *Pronúncia [ɛ] de [e] del llatí vulgar en contacte amb una palatal ([ɛ]ll, igl[ɛ]-sia, ll[ɛ]ngua).* Els trets fonètics són òbviament difícils de recercar en el registre escrit, ja que no acostumen a deixar-hi traça, com ara, per exemple, el resultat diferent que el gironí presenta respecte de la resta del dialecte central pel que fa a l'obertura de la *e* en contacte amb una palatal. Tanmateix, se n'ha pogut espigolar un exemple: la biografia publicada recentment de Josep Pla (2024: 333) reproduïx una carta de l'escriptor palafugellenc, escrita des de Berlín al seu germà Pere l'any 1923, on li diu que «El dia de la missa del gall vaig rodar dues hores mirant de trobar una *iglésia* catòlica», prova evident de com percebia Pla la pronúncia d'aquest mot en un moment en què les regles d'accentuació estaven encara en una incipient fase d'aplicació.

2.2. *Pronúncia [e] quan la resta del català central fa [ɛ] (b[e]stia, Jos[e]p, n[e]rvis, -[e]ncia).* La mateixa dificultat podem trobar en el fenomen oposat, quan el gironí tanca la [e] en casos en què la resta del català central l'obre. Novament, però, se n'ha pogut trobar un exemple: el blanenc Joaquim Ruyra va publicar el 1920 *Pinya de Rosa*, bàsicament una reedició del seu famós llibre de principis de segle XX *Marines y boscatjes*. Em-

però, entre les dues edicions s'havien aprovat les *Normes ortogràfiques* de l'IEC i Ruyra, en tant que membre de la Secció Filològica, va procedir a revisar el text d'acord amb la nova accentuació. Tot amb tot, va voler mantenir la parla de Blanes en els diàlegs i per això hi trobem frases com ara «Quasi és una *consciència* que ens el mengem nosatros [...] que tot vol temps i *paciència* [...] Jo no hai usat d'engany ni *violència*» (Ruyra 1920: 143, 164, 175), que conviuen amb un text narratiu on les mateixes paraules apareixen amb accent obert.

2.3. *Pronúncia de la o: manteniment de [o] del llatí vulgar en monosíl·labs (fl[o]r, s[o]ll) i síl·laba inicial tònica (h[o]ra) i tancament de la [ɔ] llatina per contacte amb nasal (b[o]na, f[o]nt, p[o]nt)*

Pel que fa a la tendència fonètica del gironí a tancar la *o* en diferents situacions, el gènere poètic ens pot facilitar detectar-ho en trobar-se sotmès a les convencions de la rima. En aquest sentit és interessant l'estudi de l'obra de l'olotí Pau Estorch, el qual a mitjan segle XIX va publicar un seguit de poesies aplegades en quatre volums, els coneguts *Repichs*. Dins les seves estrofes podem trobar acoblaments de rimes *bo/sabó* (Estorch 1852: 7), *cordó/pont* (Estorch 1852: 25), *font/entorn* (Estorch 1855: 12), *flors/colors i tro/perdó* (Estorch 1855: 27), *bons/il·lusions* (Estorch 1855: 30), *sol/tot* (Estorch 1856: 65) o *tristor/flor* (Estorch 1856: 87), totes elles testimoniant el tancament de la *o*. Mig segle després l'empordanesa Víctor Català va publicar el poemari *Llibre Blanch*, en el qual es palesa novament la rima d'aquells mots amb *o* tancada i no pas oberta, com seria el cas d'un poeta no originari de les contrades gironines. Així, hi retrobem les parelles *gipó-flor* (Català 1905a: 17), *papallones-bones* (Català 1905a: 103) o *sol-verdor* (Català 1905a: 134).

2.4. *Tancament de o tònica > [u] (c[u]m?, n[u], singl[u]t, [u]n?, [u]ncle)*. A diferència dels quatre trets anteriors, que són exclusius de l'àmbit gironí, el tancament de la tònica [o] > [u] és compartit amb el dialecte septentrional, on es presenta de forma general i extensiva, i se'n retroben exemples en tots els autors nord-catalans. En canvi, els exemples entre els autors d'aquesta banda de les Alberes es mostren esquiús, segurament degut a l'escàs catàleg de mots afectats per aquest fenomen, així com a la seva consideració de pronúncia rústica i descurada. Se n'ha pogut, emperò, trobar la traça en una novel·la de Joaquim Riera on repetidament s'utilitza la conjunció *o* escrita *u*; així, «un saló *ú* petita sala [...] ab lo gambeto *ú* capot» (Riera 1869: 194-226).

2.5. *Pronúncia [ɛ] en formes verbals rizotòniques amb a (jo t[ɛ]nco, tu qu[ɛ]ps, ell for[ɛ]da)*. Aquest darrer tret de la fonètica vocàlica gironina el retrobem en autors de totes les seves contrades, tant de la segona meitat del segle XIX com de la primera del segle XX; en són exemples garrotxins: «sentirèm els escorxayres d'En Bristu, com *esparrequen* pells d'alsina» (P. Vayreda 1919: 222) o «qu'al vèureho no *quebo* en pell» (Saderra 1924: 55); també gironins com «¿May endevinarias los homes que hi *queban*? [...] que'ls vestits se m'*esparrequin*» (Riera 1869: 172-298); empordanesos, com ara «La gota de pluja al caure a terra fa un treball: *foreda*, grata, dissolt» (Font 1910: 78), «No hi *queb* intelligència en aquest assumpte» (Roger 1910: 131) o «campanes de veu fina que *fore-*

den el cel de Torroella» (Gimeno 1934: 6); i fins i tot selvatans; així, «s'esparreca de riure ofegadament» (Ruyra 1904: 7).

3. FONÈTICA CONSONÀNTICA

3.1. *Pronúncia del pronom personal de primera persona del singular amb palatal fricativa* ([ʒ]o). A dreta llei hauria de ser impossible recollir testimonis literaris d'aquest consonantisme; tanmateix, en una novella d'Eduard Girbal escrita fa un segle trobem un apunt lingüístic interessant. L'escriptor gironí situa la protagonista, oriünda de les comarques centrals, en un tren en direcció a Girona i a mesura que el trajecte s'endinsa en el rodal gironí ella constata que els passatgers «Deyen *jo* y *ja* pronunciant brava y fortament la *j*» (Girbal 1923: 274); un cas paradigmàtic de metalingüística aplicada.

3.2. *Emmudiment de la -r final de l'infinitiu de la primera i de la tercera conjugació seguida de clític* (deixâ-me, donâ-li, tenî-ne). Ens trobem davant d'un dels gironesismes tradicionalment associats a un parlar rural i descurat, raó per la qual la tendència gairebé universal dels autors gironins és d'evitar-lo en el registre escrit. No ens ha de sobtar, doncs, que la primera menció localitzada sigui en un assaig sobre el parlar de Blanes, escrit a finals del segle XIX, on, tot analitzant l'ús de la lletra *r*, es constata que «Se pronuncia raras vegadas en fi de dicció, y fins molts la supriméixen en las paraulas compostas, dihent: *féne, menjáne*, per *ferne, menjarne*» (Cortils 1886: 152). A principis de segle XX en trobem mostres en reculls de rondalles i narracions d'àmbit rural d'autors garrotxins; així, «no savia com *manteni- 'las ... de di- 't-ho [...]* cap al seu pare á *di 'li ...* ha vingut á *di 'me 't* tayés el bras [...] no savia hon *reculli 'se*» (Llorens 1903: 459-462), «*aixugá 'la y desá 'la* al guarda-robas [...] lo meteix de *pentiná 'se y rentá 'se*, y lasocas van tornar a *quedá 'se*» (Mata 1904: 26-29), o «era feyta de *dili*» (P. Vayreda 1919: 219). Un darrer exemple, ja a la segona meitat del segle passat, el retrobem en una carta escrita per Agustí Calvet *Gaziel* a Josep Pla. L'autor ganxó aprofita el caràcter informal i privat de la lletra per proposar a Pla que «un dia podríem anar a *fella*, amb en Marian Vinyes» (Calvet 2018: 70). Una mostra del parlar autòcton viu i espontani, fins i tot entre lletraferits.

3.3. *Pronúncia de [ʒ] en comptes de [dʒ] d'alguns mots amb -tj-* (cali[ʒ]a, pla[ʒ]a, mi[ʒ]a). Aquest tret compartit amb el rossellonès, i parcialment amb el nord-occidental, també és tingut com a exemple de pronúncia informal i descurada, i per això la recerca d'exemples gironins cal pouar-la en obres del segle XIX o primeries del XX: «entre un vel de *calija* de part d'allà» (Riera 1869: 238), «ni la meitat de *mija* gota! [...] a *mija* vida no hi veuràs» (Pous 1904: 43-101), «y's gira a rependre la *mija*» (Ruyra 1904: 119), «guaita a llevant cap a la *plaja* d'Aro» (Bertrana 1904: 126) o «va dir que nó, perque era massa *lleja*» (Mata 1904: 25).

3.4. *Palatalització de la sibilant en posició inicial* [s] > [ʃ] (xamfaina, xíndria, xucar). L'ús d'aquest so inicial palatalitzat és tan connatural al parlar gironí que en els mots més representatius la seva presència es repeteix en diferents obres d'autors gironins. És paradigmàtic el cas de *xaliva* i els seus derivats: «s'embruta la cara ab sa pròpia *xalivada*» (Riera 1869: 208), «de sentirne l'aroma ja fa venir *xalivera!*» (Morató 1897: 50); «Val més per tots dos que passem l'estona gastant *xaliva*» (Pous 1903: 81) o «*enxalivaren* de cobejansa tots els mariners» (Roger 1925: 33).

Altres paraules que tradicionalment contenen aquest tret fonètic són igualment retrobades a la literatura local, com ara *xamfaina*, «aquella *xanfayna* de lletres grosses y ab aquelles empastifades de tinta» (Vayreda 1900: 263) o «Està fet a tot i menja la *xanfaina* dels hostals» (Bertrana 1915: 171); *xíndria*, «amb una boca ampla i desdentegada com un badall de *xíndria*» (Ruyra 1949: 496) o «¿També has collit una *xíndria*, avui?» (A. Bertrana 2023: 126); o *xucar*, «ab una llesca de pa *xucada* ab mel» (Riera 1869: 166) o «miro com va *xucant* pà al plat» (Berga 1918: 62).

Fins i tot una anàlisi més aprofundida de la literatura produïda a les contrades gironines permet retrobar aquest tret en mots no tan usuals; així, per exemple, «del cinturó de *xibella* que ostentava» (Pla 2014: 185), «Una mica de *reixupó*, pubilla» (Ruyra 1903: 268) o fins i tot en noms propis: «Era lo senyor *Xarapi* home de sa casa» (Vayreda 1896: 34) i «la capella dedicada a Sant Simplicí, y que la gent de la terra anomena Sant *Ximplí*» (Saderra 1923: 513). Tot plegat palesa la tendència extensiva d'aquest gironisme fonètic, que de fet comprèn un catàleg de paraules encara més ampli.

3.5. *Pronúncia de la palatal fricativa en posició final en comptes de la lateral* [ʎ] > [ʃ] (*aiguamo*[ʃ], *garga*[ʃ], *poda*[ʃ]). A diferència dels dos fenòmens anteriors, que afecten un nombre important de paraules, aquesta altra peculiaritat del consonantisme gironí sembla només retrobar-se en els tres mots indicats. Mentre que *aiguamoix* apareix en autors de tot el bisbat, ja siguin garrotxins, «La Font Moixina era encara aquell *aiguamoix* que li donava nom» (Capdevila 1938: 20), selvatans, «sobre la pols d'un caminó o sobre l'argila d'un *aiguamoix*» (Ruyra 1949: 553), o empordanesos, «ha plogut el día avans y tot l'*ayguamoix* es ple de llacunes» (Català 1907: 76) o «les llüissors de l'ull glauc dels *aiguamoixos*» (Pla 1928: 54); *gargaix* és més difícil de trobar, i només s'ha pogut documentar en dos textos de Víctor Català: «la veu *gargaixosa* y mofeta de la Gonya» (Català 1902: 57) i «Si no fos que jo porto la cèdula en aquest *gargaix* de cara» (Català 1918-19: 504).

Finalment, l'ús de *podaix* sembla conèixer un àmbit geogràfic força reduït, ja que només seria practicat a la Selva. És significatiu el fet que l'única traça escrita que se n'ha pogut documentar és una carta publicada a *La Campana de Gràcia* provinent de la població selvatana de Vidreres: «VIDRERAS, 5 de juliol ... Alguns vehíns estém fins disposats á armar-nos de aixades, cávechs y *podaixos* y acabar voluntàriament ab tanta deixades» (Campana 1903: 5).

3.6. *Elisió de -s final en monosíl·labs en contacte amb altres mots* (ê fort, pâ bo, el' nois, tot' dos). Retrobem de nou un tret fonètic llastat pel prejudici de rústic o pagesívol, cosa que no ajuda a la seva incorporació en el registre escrit. Això fa que les mostres ob-

tingudes no siguin abundoses: «tòt y l'haver feta una crescuda molt grossa, no e...» (Riera 1869: 243), «no ho vol'rias *pa'* fer [...] sí qu'ho e' la meua dona!» (Llorens 1903: 459-463), «¿Fa *pa* mes rumbo aqueixa resplendor» (Català 1905b: 70), «Encara que sigui el *me' gro'* de l'abre. No li farà *pa'* mal» (Roger 1925b: 50). Bona prova d'aquesta consideració oral i descurada és el fet que un exemple força més tardà («hi ha *tant* de soldats i *tant* de monges») apareix dins l'obra inèdita de *Gaziel* (Calvet 2020: 147), text que l'escriptor ganxó va deixar-nos sense polir, tal com es deia en el seu català nadiu.

4. MORFOLOGIA NOMINAL

4.1. *Ús de les formes plenes en pronoms febles* (me, te, se, mos, vos, ne). Fora impossible recollir en aquest article ni que fos una petita mostra de l'amplíssim catàleg d'obres gironines on és present aquest tret morfològic, comú de fet a totes les àrees perifèriques del domini lingüístic català.

4.2. *Ús del gènere femení del mot fred* (la fred, molta fred, quina fred!). Pocs trets hi ha tan representatius del parlar gironí, i com a mostra l'ús que en fan alguns dels més destacats escriptors gironins de l'últim segle i mig; així, «per... no tenir *tanta fret*» (Riera 1875: 25), «i no's recordaven ni de *la fret* de la nit passada» (Bertrana 1902: 56), «*Quína fret!* —exclamà la Mila» (Català 1905b: 34), «sota llensols, arrupits abdós per *la fret*» (Roger 1905a: 50), «Un altre dia que feia *molta fred*» (Pla 1952a: 151), «revent el sol i la pluja, *la fred* i les ventades» (Calvet 1963: 83).

4.3. *Ús dels possessius tòpics masculins en mots femenins* (casa meu, la meu dona, la meu mare). La producció literària d'aquest tret morfològic resulta molt pobra. Això podria ser degut al fet que, tot i poder ser reproduït espontàniament en el codi oral dels gironins, a l'hora de traslladar-lo al registre escrit fa veure una evident manca de concordança de gènere. De fet, entre el centenar llarg d'obres estudiades només s'han pogut espigolar dos exemples, «Quon *la seu mare* es a casa» (Saderra 1924: 56) i «ves á *ca teu* que jo no vull res de ningú» (Vayreda 1893: 6), en dos contes curts d'àmbit rural que reprodueixen diàlegs on s'ha volgut mantenir l'autenticitat de la llengua.

4.4. *Sufixos diminutius -ot, -ic, -inc* (barcota, petitot, pobric). És endèmic del subdialecte gironí el sufix diminutiu *-ic* o *-inc*, i el seu ús literari el trobem tot al llarg del segle xx: «en Zidro rosegava un *crostonic* de pa ... sortint-ne dos *trocics* de xacolata» (Busquets 1903: 43), «Matar de gana'ls pobres *animalichs!*» (Català 1905b: 112), «el *foradic* d'una guspira» (Bertrana 1915: 170), «prò les *feyniques* de casa encara me les vaig fent» (Saderra 1924: 56), «tot un *pollastric* fet a a quarts» (Calvet 1961: 137), «Des del punt de vista del pes en quilos, hi ha *homenics* i *homenassos*» (X. Pla 2024: 1226).

El gironí també coneix el sufix diminutiu *-ot*; en aquest cas, compartit amb el dialecte septentrional; veiem-ne exemples documentats al llarg de l'últim segle i mig: «ab nos-

tra mitja *dotzenota* d'ovellas» (Riera 1869: 153), «un *bossinot de paretota*» (Català 1905b: 40), «ab lo que donguessin els mistos y algun *dinerot*» (Pous 1906: 19), «en busca de qualque *conillot* descuydat» (Català 1907: 99), «I avui la vinya, demà el *campot* ... i l'altre la *casota*» (Bertrana 1920: 215), «farem un *suquetot* de nero» (Pla 2014: 644), «Ha anat a comprar quatre *cosotes* que li mancaven» (A. Bertrana 2023: 113).

4.5. *Lexema en -u final* (meua, teua, seua; blaua, toua, viua; anaua, pagauen). El gironí conserva, com altres varietats, les formes analògiques dels possessius *meua*, *teua*, *seua*, i les mostres literàries del seu conreu abracen desenes d'obres d'autors de totes les àrees del bisbat de Girona. És bona prova del seu vigor l'ús en plena Reinaxença, «en esta la casa *seua*» (Coll 1875: 241), i igualment un segle més tard, «Acompanyo la Rose-ta a casa *seua* [...] Que et mantingui la *teua* deixonses [...] ¿Aprecies més els sillons i les alfombres que la *meua* companyia?» (A. Bertrana 2023: 32, 72, 75).

Aquest final de lexema en *u* no s'ha aturat aquí i el gironí l'ha estès a adjectius oxítons, com ara «Miréu qué alegroya qu'està sa vey de sa mantellina *blaua*» (Ruyra 1903: 12), «com les encantades menys *viues* se n'enriguessin» (Català 1905b: 102), «y ella continuava mirantlo amb una ardencia d'*esclaua*...» (Bertrana 1907: 3), «la glòria que a la seva terra se li mostrava tan *esquiua*» (Serra 1930: 115), «com un capoll de rosa *mustiua*» (Roger 1925b: 11) o «que l'estada a l'*ombriua* casa hagués sigut més llarga» (Pous 1909: 10).

4.6. *Combinació de pronom personal + reflexiu* (me se veia, te se trenca). Ens trobem davant d'un dels pocs gironismes que aparentment mai han estat estudiats ni per tant tinguts com a tals, tot i l'ús abundós i constant que en fan els autors gironins, com fa veure la mostra següent: «al que Nostre Senyor *te se'n* va emportar» (Riera 1878: 156), «Com que ella no'm vol rentar la roba, *me s'hi* fan com lo gram» (Català 1902: 66), «Però que ja *te s'ha* declarat en Rafel?» (Roger 1905a: 44), «Que no sols *te s'enduguin* els mistos» (Pous 1906: 64), «encara no la va per flayrar que *me se* li transforma en un llangardaix» (Pujol 1921: 332) o «aquí no *te s'hi* ha perdut res» (Serra 1930: 270).

5. MORFOLOGIA VERBAL

5.1. *Primera persona del singular del present d'indicatiu amb un reforç en -t o -c* (càntot, mènjoc). Hi ha pocs trets tan arquetípics del parlar gironí com aquest; i, tanmateix, les fonts literàries se'ns presenten ben pobres a l'hora de reproduir-lo. Només s'ha pogut retrobar en el figuerenc Josep Pous, i en trobem repetides mostres en els diàlegs de les seves novel·les. En la major part dels casos el reforç se'ns presenta en verbs de la primera conjugació, però també el retrobem isoladament en verbs d'altres conjugacions; així, «Sí que les *séntoc*» (Pous 1903: 51), «no us *estabornexoc* d'un cop de força [...] Ni m *diverteixoc* [...] - T'ho *prometoc*» (Pous 1904: 37, 79, 178), «me *compadeixoc* de les persones ... me *comprometoc* a tornarvos» (Pous 1906: 131).

5.2. *Futur i condicional d'anar en forma arcaica* (iré, iria). Aquest tret del gironí, compartit amb el dialecte septentrional, ha sigut conreat per autors de totes les demarcacions; així, garrotxins, «-Jo hi iré prou, pare» (Llorens 1903: 459); gironins, «¿Iría á casseras en gran?» (Riera 1878: 191), «No't sembla que irà be? ... que irem á fer la faixina» (Morató 1897: 43), «Iràs a la presó per deutes» (A. Bertrana 2023: 165); empordanesos, «cada dia us ireu fent més vell» (Pous 1904: 17), «Ja iria bé!» (Roger 1925b: 25), «amb vostè i els seus amics jo iria a l'altra part de món...» (Pla 1952b: 51), i selvatans, «M'en iré á la sepultura / Ahont ella está enterrada» (Cortils 1886: 106).

5.3. *Infinitius plans convertits en esdrúixols* (fúmere, néixere, vèncere). Les fonts literàries són de primeries del segle xx; per tant semblaria que som davant d'un tret afectat per la normativització del català, de tal manera que l'acceptació d'aquesta va suposar la desaparició escrita d'aquell. Com a exemples trobem «fúmeres de Sant Martí y de tots es sants» (Ruyra 1903: 217), «sense que hagués de vèncere» (Pous 1904: 106), «li varen conéixere, y ¡vinga escurcuyarlo» (Bassa 1905: 32), «sentí passar les hores, correr la nit i naixre una vaga esperança» (Bertrana 1906: 105).

5.4. *Canvi en formes de present, imperfecte d'indicatiu i gerundi de verbs de la segona conjugació* (trevem, rivia, correvent). Les mostres d'aquest tret no són tan nombroses com en altres casos; tot amb tot, en trobem exemples en diversos escriptors gironins, com ara «no crevia tenir grans bens» (Reixach 1749: 221), «Diga-m de què rivies» (Pous 1904: 173), «La mestressa d'aquella casa per tot arrèu correvia» (Llorens 1918: 450) o «may en trevia ni fus ni fusada» (P. Vayreda 1919: 220).

5.5. *Adició de -s en primera i segona persones del plural del verb ésser* (èrems, soms, sous, serems). Som davant un gironisme que, segons sembla, es va iniciar al nord del domini i es va estendre cap al sud en època moderna, cosa que podria explicar per què les mostres trobades són d'autors originaris de la meitat septentrional del territori, com «Perque, diu, qu'ha de saber hont soms» (Vayreda 1904: 234), «ara soms dos els que patim» (Morató 1905: 172), «-Ja hi soms, coy!» (Girbal 1919: 101).

5.6. *Ús de formes analògiques en el passat perifràstic* (vares anar, vàrem venir). Ens trobem davant un tret compartit amb altres zones laterals del mapa dialectal català, i practicat per tots els autors gironins fins i tot en època actual, cosa que ens estalviarà d'adjuntar-ne cap replega.

5.7. *Extensió velar en verbs de la segona conjugació irregular* (coguem, cregueu; moguent, riguent). Trobem aquest tret morfològic en la primera i segona persona del plural del present d'indicatiu dels verbs indicats; així, «Cregueu qu'encara te sanch la vaca» (Vayreda 1904: 118), o «Més ençà, no diguem a tret de fona, però poc se'n faltaria» (Bassa 1944: 6). Un altre temps d'aquells verbs que coneix l'extensió velar és el gerundi, un fenomen compartit amb diversos dialectes de la nostra llengua, i que demostra una alta productivitat literària. Sols a tall d'exemple, «aná escriguent ab marcada agitació» (Riera 1869: 301), «cayguent al instant» (Vayreda 1898: 35), «moguent llurs ales silencioses», (Bertrana 1906: 69) o «afegí somriguent» (Calzada 1924: 11).

5.8. *Conversió de verbs de la primera i de la segona conjugació a la tercera* (embrutir, rebotir, torcir). La tendència gironina a portar un bon nombre de verbs cap a la tercera conjugació no sembla haver estat mai analitzada malgrat l'ús extensiu que en fan els escriptors gironins. Centrant-nos només en l'obra de Víctor Català trobem «los ferros ... havian sigut *destorcits*» (Català 1902: 193), «los caps *torcits*» (Català 1905a: 10), «els ulls *enguerxits*» (Català 1905b: 82), «les *retorcides* urpes» (Català 1907: 290), «y'ls ulls *rebotits*» (Català 1918-19: 208), «*urpint*-lo amb la mirada ardida» (Català 1920: 15), «*enclastir*-li bé l'ordre» (Català 1950: 175) o «aburgesament ben *peixit*» (Català 1951: 26).

6. SINTAXI

6.1. *Construcció emfàtica de la negació amb poc que / pla que*. L'ampli ús que d'aquesta negació autòctona es fa a la literatura gironina ens evitarà fer-ne el detall. Només per aportar un exemple de totes dues variants vegem: «Aquí *pla que* hi haurà ningú!» (Riera 1869: 219) i «*Poch que* tinch consciència de lo que va durar aquell estat» (Vayreda 1904: 378).

6.2. *Ús de l'article personal masculí davant de noms iniciats en consonant* (en Pere). El gironí conserva juntament amb els dialectes septentrional i insular l'ús espontani de l'article personal masculí i, de fet, és ús universal entre tots els escriptors gironins, fins i tot els contemporanis.

6.3. *Ús del de partitiu amb quantitativus* (molta de gent, quants de diners). Davant de l'enorme casuística que aquest tret sintàctic presenta en la literatura gironina, ens cenyirem a una obra de Gaziel on, tot i ser escrita fa només seixanta anys, trobem «de posar-nos *tants d'entrebancs* ... com en *tantes d'altres* coses [...] afavorint el Monestir, en *tanta de manera* [...] Això explicaria, potser, en *certa de manera* [...] ja tenen *molts d'imitadors*» (Calvet 1963: 18, 33, 130, 167).

6.4. *Desplaçament de pas en les formes verbals compostes* (no l'he pas vist, no vaig pas venir). Un cop més som davant un tret compartit amb el septentrional i diferenciador del gironí dins el dialecte central, amb mants exemples de tots els escriptors del seu territori, des del segle XIX fins a l'actualitat.

7. CONCLUSIÓ

Les mostres literàries recollides en el present treball són prova fefaent de l'ús viu i continuat de la varietat gironina entre els seus autors durant la segona meitat del segle XIX

i el passat segle XX. Malgrat la dificultat que presentaven certs trets fonètics, se n'ha pogut retrobar la traça en la literatura local: una trentena de trets sovint compartits amb el dialecte septentrional, amb el qual es constitueix en parlar transicional, a voltes comuns a altres dialectes laterals, i molts d'aquests innovadors i exclusius, aporten així la seva diversitat i riquesa al conjunt general de la nostra llengua.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BASSA, Ma de la Gràcia (1905, gener): «La flor de Gerican», *Catalunya*, 38, p. 32.
 BASSA, Ma de la Gràcia (1944, abril): «Toponímia», *Ressorgiment*, 333, p. 6.
 BERGA, Josep (1918, setembre): «Els vells del hostal», *Revista Catalana*, 22, p. 62.
 BERTRANA, Aurora (2023): *Vent de grop*. Girona: Ela Geminada (publicat originalment el 1967).
 BERTRANA, Prudenci (1902, març): «Sugestió», *Vida*, 4, p. 56.
 BERTRANA, Prudenci (1904, setembre/octubre): «Un arròs a Sa Fosca», *Catalunya*, 33-34, p. 126.
 BERTRANA, Prudenci (1906): Josafat. Palafrugell: Joanola i Ribas.
 BERTRANA, Prudenci (1907, abril): «Nota de viatge», *Lletres*, 1, p. 3.
 BERTRANA, Prudenci (1915): *La lloca de la viuda*. Barcelona: Societat Catalana d'Edicions.
 BUSQUETS, Anton (1903): *Del Montseny*. Barcelona: L'Avenç.
 CALVET, Agustí (1961): *La península inacabada*. Barcelona: ed. Selecta.
 CALVET, Agustí (1963): *Sant Feliu de la Costa Brava*. Barcelona: ed. Aedos.
 CALVET, Agustí (2018): *Estimat amic. Correspondència (1941-1964)*. Barcelona: Destino.
 CALVET, Agustí (2020): *Obra inèdita de Gaziell*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
 CALZADA, Josep (1924): *Plautus*. Barcelona: Il·lustració Catalana.
 CAMPANA DE GRÀCIA, LA (1903, 11 juliol): «Cartas de fora», 1782, p. 5.
 CAPDEVILA, Josep Ma (1938, setembre): «Josep Maria de Garganta», *Catalunya*, 90, p. 20.
 CATALÀ, Víctor (1902): *Dramas rurals*. Barcelona: Tipografia de l'Avenç.
 CATALÀ, Víctor (1905a): *Llibre Blanch*. Barcelona: Il·lustració Catalana.
 CATALÀ, Víctor (1905b): *Solitud*. Barcelona: Biblioteca 'Joventut'.
 CATALÀ, Víctor (1907): *Cayres vius*. Barcelona: Biblioteca 'Joventut'.
 CATALÀ, Víctor (1918-19): ***(*3.000 metres*). Barcelona: Revista catalana.
 CATALÀ, Víctor (1920): *La mare-balena*. Barcelona: Ed. Catalana.
 CATALÀ, Víctor (1950): *Vida molta*. Barcelona: Ed. Selecta.
 CATALÀ, Víctor (1951): *Jubileu*. Barcelona: Ed. Selecta.
 COLL, Josep (1875): *Les fires de Sant Thomàs*. Barcelona: Estampa de L. Obradors y P. Sulé.

- CORTILS, Josep (1886): *Ethologia de Blanes*. Barcelona: Llibreria de D. Àlvar Verdaguer.
- ESTORCH, Pau (1852): *Segon repich*. Girona: Imprenta de Grases.
- ESTORCH, Pau (1855): *Tercer repich*. Olot: Estampa dels fills Doutrem y Paulí.
- ESTORCH, Pau (1856): *Quart y últim repich*. Mataró: Imprenta de Abadal.
- FONT, Norbert (1910, maig): «Les taules de pedra», *La Il·lustració Catalana*, 360, p. 78.
- GIMENO, Martí (1934, agost): «Sant Genís i els gegants», *Emporion*, 257, p. 6.
- GIRBAL, Eduard (1919): *La estrella ab cua*. Barcelona: Il·lustració catalana.
- GIRBAL, Eduard (1923): *La tragedia de ca'l Pere Llarch*. Barcelona: Il·lustració catalana.
- LLORENS, Sara (1903, novembre): «Llegenda de Santa Lena», *Catalunya*, 22, p. 459-463.
- LLORENS, Sara (1918, juliol): «La llegenda de Sant Aleix», *Revista Catalana*, 17, p. 450.
- MATA, Gumersinda (1904, novembre/desembre): «La cendrosa», *Catalunya*, 35-36, p. 25-29.
- MORATÓ, Josep (1897): *L'esquirol*. Girona: Est. de Manel Llach.
- MORATÓ, Josep (1905): *Arran del cingle*. Barcelona: Llibreria d'en Francesch Puig.
- PLA, Josep (1928): *Cartes de lluny*. Barcelona: Ed. Llibreria Catalònia.
- PLA, Josep (1952a): *Girona, un llibre de records*. Barcelona: Ed. Selecta.
- PLA, Josep (1952b): *Els pagesos*. Barcelona: Ed. Selecta.
- PLA, Josep (2014): *El quadern gris*. Barcelona: Eds. Destino (publicat originalment el 1966).
- PLA, Xavier (2024): *Un cor furtiu: Vida de Josep Pla*. Barcelona: Eds. Destino.
- POUS, Josep (1903): *Per la vida*. Barcelona: Biblioteca popular de l'Avenç.
- POUS, Josep (1904): *Quan se fa nosa*. Barcelona: Biblioteca popular de l'Avenç.
- POUS, Josep (1906): *Revolta*. Barcelona: Poble Català.
- POUS, Josep (1909): *De l'ergàstula (vol. 1)*. Barcelona: L'Avenç.
- PUJOL, Pere (1921, juliol): «Rondalla», *Revista Catalana*, 99, p. 332.
- REIXACH, Baldiri (1749): *Instruccions per la ensenyança de minyons*. Girona: Anton Oliva.
- RIERA, Joaquim (1869): *Historia d'un pagés*. Barcelona: Jochs Florals.
- RIERA, Joaquim (1875): *Bernat pescayre*. Barcelona: Arxiu de Rafael Ribas.
- RIERA, Joaquim (1878): *Escenas de la vida pagesa*. Barcelona: Imprenta de la Renaixensa.
- ROGER, Miquel (1905a): *La pera de plata*. Barcelona: L'Avenç.
- ROGER, Miquel (1905b): *La muller*. Barcelona: Jochs florals.
- ROGER, Miquel (1910): *Fugint de la civilització*. Barcelona: Jochs florals.
- ROGER, Miquel (1925a): *El fill del mar*. Barcelona: L'Avenç.
- ROGER, Miquel (1925b): *De mort a vida*. Barcelona: L'Avenç.
- RUÏRA, Joaquim (1903): *Marines y boscatjes*. Barcelona: Publicació Joventut.
- RUÏRA, Joaquim (1904, març): «La gent de Mas Aulet», *Catalunya*, 27, p. 7, 119.
- RUÏRA, Joaquim (1920): *Pinya de Rosa volum II*. Barcelona: Ed. Catalana.
- RUÏRA, Joaquim (1949): *Obres Completes*. Barcelona: Ed. Selecta.
- SADERRA, Josep (1923, novembre): «La missa del mort», *Revista Catalana*, 155, p. 513.
- SADERRA, Josep (1924, febrer): «La yaya», *Revista Catalana*, 161, p. 55-56.
- SERRA, Felicià (1930): *Ànimes vincladisses*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- VAYREDA, Marià (1893, gener): «Cuento del xay perdut», *L'Olotí*, 265, p. 6.

- VAYREDA, Marià (1896, març): «La feta del senyor Xarapi», *La Renaixensa*, 26, p. 34.
- VAYREDA, Marià (1898): *Recorts de la darrera carlinada*. Olot: Imprempta de N. Planadevall.
- VAYREDA, Marià (1900): *Sanch nova*. Olot: Imprempta de N. Planadevall.
- VAYREDA, Marià (1904): *La punyalada*. Barcelona: Il·lustració catalana.
- VAYREDA, Pere (1919, setembre): «Gent de montanya», *Revista Catalana*, 71, p. 219-222.